

İlköğretim Okullarında Örtük Programın Varlığına İlişkin Bir Araştırma (Türkiye: Siirt İli Örneği)

A Research About Existence of Hidden Curriculum in Primary Schools (Turkey: A Sample of Siirt Province)

Selami YANGIN¹, Halil DİNDAR²

¹Rize Üniversitesi Eğitim Fakültesi, selami.yangin@rize.edu.tr

²Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, dindar@gazi.edu.tr

ÖZET

Örtük program, ders dışı etkinlikleri de içine alan çok geniş bir kavramdır. Bu çalışma, ilköğretim okulları için planlanmış ya da planlanmamış mevcut örtük müfredat öğelerini açığa çıkararak bunların öğrencilere kazandırılmak istenen davranışlar doğrultusunda reforme edilemeyeceğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla, Siirt ili merkezinden beş ilköğretim okulu seçilerek öğretmenlere dağıtılan ölçek ile örtük program belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma bulguları, ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin bakış açılarına göre örtük programın varlığını yansıtmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim, okullar, gizli (örtük) program.

ABSTRACT

Hidden curriculum is a large concept that includes outclasses activities. This study was done for investigating the components of existing covered items of a list that is whether planned or not for primary school. For this aim five primary schools were chosen and hidden curriculum were tried to be designated with forms given to the teachers. The results of research show hidden curriculum according to the teachers' views working at primary school.

Keywords: Primary teaching, schools, hidden curriculum.

SUMMARY

Hidden curriculum is a large concept that includes outclasses activities. Hidden curriculum, such as a compulsory part of education, but the idea is much more realistic approach. According to the hidden curriculum, students in schools designated in the official program information and applied for more than just something to teach. This process, systematically and consistently successful in business. Hidden curriculum, classes and schools as part of the learning process and often are not aware or knowing all the details that are not directed, includes values and beliefs. Hidden curriculum, both negative and positive effects on students can be found. The basic idea underlying the concept of hidden curriculum, the children actually learn something are the ones who are not in any open programs. As a research training program, with a very old tradition, although most of the research on, legal, open programming is concerned. As a scientific research field of research related to the hidden curriculum of schools that are relatively new.

In this context, the purpose of research, with the direction of teachers in primary schools to determine the existence of hidden curriculum. This study was done for investigating the components of existing covered items of a list that is whether planned or not for primary school. For this aim, five primary schools were chosen and hidden curriculum were tried to be designated with forms given to the teachers. This study, qualitative research designs and data collection form was used as an interview, the obtained digitized data. The survey of teachers held to receive comments on issues related to yes-no-choice item consists of 83 was applied to form an incoming call. These items are grouped under three dimensions. Universe is composed of elementary school teachers of the Siirt province in the center. Sample, the Siirt province in the center under the Ministry of National Education, 75 teachers from five public school has occurred. The results of the study resulting rates are applied to the concrete existence of the hidden curriculum in schools has revealed. In other words, the official program put forward the attitudes, beliefs and values in students on a regular basis the acquisition is expected of the study was carried out in schools, these rates expected fall outside the program non-

school and out of school practices on students more effectively shows. The findings of this study, both in context and application for future research in this field will be presented the following recommendations:

- This type of research examining the hidden curriculum of the schools identified in the surrounding environment of the school and seen as an important factor of economic situation is necessary.
- Preparing teachers to interview form will remain confidential the information obtained should be given confidence.
- This study may give different results for different environments can be applied to different schools.

GİRİŞ

Eğitim programı, bir eğitim kurumunda düzenlenen eğitim etkinliklerini içine alır (Varış, 1978). Bir başka biçimde eğitim programı, okul yönetimi altında öğrenme yaşantılarının belli bir plan ve program çerçevesinde ortaya çıkmasıdır (Demirel, 1999). Bu tanımlar daha çok, açıkça yazılmış ya da planlanmış programlara yöneliktir. Bunlara “açık müfredat programları” diyebiliriz. Açık program, Eisner (1985) tarafından “eğitsel hedeflerin gerçekleştirilmesi için düzenlenen deneyimler serisi ya da dersler” (Ginsburg & Clift, 1990) olarak tanımlanmıştır. Hart, Jickling & Kool (1995) ise açık programı, ulaşılmaya çalışılan amaçların belirtildiği ve gerçekleşmesi beklenen öğrenme çıktılarının açıklandığı program olarak tanımlamaktadırlar. Bu program, okulda yapılan rehberlikle pekiştirilmekte ve yansımaları öğrenci öğrenmelerinin değerlendirmelerinde görülebilmektedir.

Bu çalışmada ise sözünü edeceğimiz tema, “Gizli program” ya da “Örtük program” (*hidden curriculum*) kavramıdır. Bu kavramın içeriği çok geniştir. Ders dışı etkinlikleri de içine almaktadır. Bu programın en belirgin özelliği, yazılı olmamasıdır. Bu nedenle kavramın sosyolojik niteliği daha fazladır. Bu geniş içeriğe şu yönler girmektedir: okul

içinde görev yapan öğretmen ve yöneticilerin davranışları, yaklaşımları, inançları, değer yargıları, okul atmosferinin niteliği, değerleri, okul içi ortamın öğrencilere sağladığı etkileşim örüntüsü, okul içi yazılı olmayan kurallar, rutinler, disiplin, otoriteye itaat etme gibi kültürel tutumlar ve daha birçok kültürel etken (Tezcan, 2003). Bu kavram, öğretim yapısı ve okul örgütlenmesi aracılığıyla aktarılma biçimi için kullanılır (Eisner, 1985). Örtük programı Paykoç (1995) “okulda bilinçli ve açık olarak uygulanan programların, kararların, ilkelerin dışında kalan okul ortamı ve yaşamı”; Vallance (1983) ise okulun akademik olmayan ancak eğitsel olarak anlamlı çıktıları olarak tanımlar. Öte yandan Ginsburg & Clift (1990) ise örtük programı daha çok gizli mesajlar anlamında kullanır. Blumberg & Blumberg’e (1994) göre de yazılı olmayan program, “okulda gençlerin günlük yaşamlarının bir parçası olan informal ve planlı olmayan programdır”. Örtük program, okul kültürünün hem sembolik (okul logosunun olması vb.) hem de okulun toplumsal etkileşiminin oluşturduğu örgüt havasını kapsar (Wren, 1999). Öğretmenlerin tutum ve beklentileri, öğrenme ortamı, çatışmaların çözülme yöntemleri, fiziki çevre, aile ve yerel çevre ile ilişkiler, iletişimin niteliği, çocukların okul işlerine ve kararlarına katılımı, okuldaki disiplin uygulaması, öğretmenin sınıf yönetim stilleri, okulun genel politika ve felsefesi, hepsi okulun kültürünü oluşturur (Halstead & Taylor, 2000). Bu bağlamda örtük program, toplantılar, kıyafet düzenlemeleri, öğrenciyi izleme ve diğer bütün kültürel özellikler aracılığıyla okulun öğrencilere dolaylı olarak öğrettiği her şeyi kapsamaktadır. Tezcan (2005) ise örtük programı “gizli müfredat” olarak adlandırarak, öğrencilerin günlük rutinler çerçevesinde öğrendikleri/ özümledikleri anlam, inanç ve doğruları ifade ettiğini ve gizli müfredata konu olan norm, değer ve inançların, okul ve sınıf içindeki ilişkilerde görülmesinden başka, resmi formal bir ortamda da aktarıldığını, okullarda resmi müfredatta belirtilen bilgi ve değerlerden daha fazla şeyler öğretildiğini belirtmektedir.

Örtük program kavramı birçok anlamı içerebildiğinden herkesin üzerinde anlaştığı bir tanımı da yapılamamıştır. Bununla birlikte birçok sosyolog bu terimi, eğitimin sorgulanmayan ve öğrenciler tarafından uyulsun diye belirlenen çeşitli özelliklerine karşılık olarak kullanmaktadırlar. Bir nesneden çok bir yaklaşım olarak eğitimin önemli

bir parçası kabul edilen örtük programın analiz edilmesinde şu soruların sorulması gerekmektedir:

- Örtük program niçin gereklidir?
- Örtük program niçin farklı şekillerde işlemektedir?
- Örtük program nasıl gelişti?
- Örtük program ile kimin beklentilerine yanıt verilmektedir?

Örtük program, eğitimin zorunlu bir parçası gibidir, ancak bir düşünceden çok daha fazla gerçekçi bir yaklaşımdır. Bu kavram, ilk kez 1968 yılında Philip Jackson tarafından “*Life in Classrooms*” isimli yapıtında kullanılmıştır. Jackson (1968, s. 11-34), öğrencileri çok güçlü yollarla toplumsallaştıran eğitimin psikolojik yönleri üzerinde yoğunlaşmış ve örtük programla ilgili üç unsuru vurgulamıştır. Bunlar:

- Sınıfın kalabalık doğası: Çocuklar, isteklerinin geciktirilmesi, yadsınması ve sosyal açıdan önemsenmeme ile başa çıkmak zorundadır.
- Hem öğretmene hem de diğer öğrencilere duyulması beklenen çelişkili bağımlılık.
- Öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki eşit olmayan güç ilişkileri.

Örtük program, okuldaki toplumsallaşma süreci aracılığıyla sosyal normları ve ahlaki değerleri gizli bir şekilde aktarmaktadır (Giroux, 1983; Akt. Skelton, 1997). Robinson (2002, Akt. Winkler, 2003), örtük programın okulda, formal program ve sınavlar dışındaki her şeyi; öğretmen tutumlarını, günlük işleyişi, öğrenci tutumlarını, üniformaları, ders dışı etkinlikleri vb. kapsadığını belirtmektedir. Öğrencilerin yetişkinlerin kontrolünden uzakta oldukları, akranlarıyla göreceli olarak daha güvenli bir ortamda etkileşimde buldukları ve oyun ve ilişkilerinin daha çok kendi kontrollerinde bulunduğu teneffüsler de okuldaki örtük programın açıkça ortaya konulduğu zaman dilimleridir.

Örtük program, sınıflarda ve okullarda öğrenme sürecinin birer parçası olan ve çoğu zaman farkına varılmayan veya bilerek yöneltilmeyen bütün bilgi, değer ve inançları kapsamaktadır (Horn, 2003). Öğrenciler formal programın yanı sıra günlük okul yaşamlarında her türlü kişisel ve sosyal etkileşimlerini kapsayan örtük programdan da öğrenmektedirler. Örtük program, öğrenciler üzerinde hem negatif hem de pozitif etkide bulunabilir. Bundan dolayı eğitimin önemli görülen birçok yönü örtük programa entegre edilebilir (Mariani, 1999). Okulda törenler gibi ritüel adı verilen etkinlikler de sık sık yapılmaktadır. Ritüeller (adetler), kültürel kalıp ve değerleri güçlendirmek için yapılan törensel eylemlerdir (Terzi, 2000, s. 49).

Bir araştırma alanı olarak eğitim programı, oldukça eski bir geleneğe sahip olmasına karşın araştırmaların çoğu açık, resmi programla ilgilidir. Bilimsel bir araştırma alanı olarak okulun örtük programıyla ilgili araştırmaların oldukça yeni olduğu görülmektedir. Önceleri ilk ve orta eğitim kurumlarındaki sınıf ortamının örtük iletileri üzerine yoğunlaşan araştırmalar, daha sonraları okullardaki kültürün etnik/ırksal yönleri, engelliler, cinsiyet ayrımcılığı, sosyal sınıf, politik ve kültürel ayrımcılıklarla ilgili konulara odaklanmıştır. Bir buzdağının görünmeyen, su altında kalan kısmına benzetilen örtük program oldukça karmaşık ve anlaşılması güç bir yapıya sahiptir. Bu nedenle bu konuda yapılan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Özellikle ülkemiz açısından durum daha da kötüdür. Kavram olarak Türkiye’de eğitim bilimleri literatürüne yerleşen örtük programla ilgili araştırmalar bir elin parmakları kadar azdır. Bunun nedenlerinden biri, konunun daha çok kültürün değer, tutum, inanç vb. duyuşsal öğelerini içermesi ve bu öğelerin birbiriyle bütünleşmiş, karmaşık bir yapı oluşturmasıdır. Bu yapının anlaşılması doğal olarak nicel yöntemlerden çok nitel yöntemlerin işe koşulmasını gerektirmektedir (Sarı, 2007). Öğretim programı içindeki derslerin çoğunda tutum ve değerlerin kazanılmasına ilişkin amaçlar bulunmasına rağmen, ilgili literatür taramalarında örtük program ile ilgili sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır (Doğanay & Sarı, 2002; Yüksel, 2002, 2005). Örtük program kavramına, birkaç eğitimci tarafından (Paykoç, 1995; Öztürk & Dilek, 2002; Tezcan, 2003, 2005) kitaplarda ve makalelerde kısaca değinilmişken, bu kavram üzerine yazılan tek kitap Yüksel’in

(2004) “Örtük Program” adlı eseridir. Örtük programı, ilköğretim düzeyinde ele alan çalışmalar ise, Sarı'nın (2004) nicel ve nitel araştırma desenlerini bir arada kullandığı, öğretmen-öğrenci iletişimi, kural belirleme süreci ve kuralların yaptırımları, düzenlenen sosyal etkinlikler ve demokratik değerler bakımından yaşam kalitesi farklı okulları karşılaştırdığı doktora tezi, Veznedaroğlu'nun (2007) özel bir ilköğretim okulunda gerçekleştirdiği, okul ve sınıf ortamında var olan çok sayıda örtük program uygulamasını ileri sürdüğü doktora tezi ve Türedi'nin (2008) örtük programın eğitimdeki yeri ve önemini üç bakış açısına (işlevciler, çatışmacılar, direnişçiler) göre ele aldığı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu bağlamda, önemli olduğu düşünülen örtük program kavramının ayrıntılı biçimde derinlemesine incelenerek, konu ile ilgilenen uzmanlara, eğitimcilere ve öğretmenlere bir bakış açısı kazandırılması ve bu alanda yapılacak incelemelere çok yönlü bir şekilde ışık tutacak bir çalışmanın yapılması öngörülmüştür.

Bu çalışmanın amacı, yansız seçilen ilköğretim okullarındaki öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda örtük programın varlığını belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın problemi şu şekilde oluşturulmuştur:

Siirt il merkezinde yer alan ilköğretim okulunda görevli öğretmenlerin görüşlerine göre ilköğretim okullarında örtük program mevcut mudur? Örtük program öğeleri okullarda hangi yönde daha çok kendini göstermektedir?

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Siirt ili merkezinde yer alan ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerden oluşmaktadır. Çalışma grubundan yansız şekilde seçilen beş devlet okulunda görevli 75 öğretmen araştırmaya dahil edilmiştir. Seçilen beş ilköğretim okulunda görevli tüm öğretmenlere ulaşılmış olup küme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma, 2009-2010 öğretim yılı bahar döneminde uygulanmıştır.

Veri Toplama Aracı ve Analizi

Araştırmaya temel teşkil eden veriler, öğretmenlerin örtük programın varlığına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla hazırlanan bir form yoluyla elde edilmiştir. Seçilen okullara ait örtük programı belirlemek amacıyla yapılan çalışmalar aşağıda sıralanmıştır.

1. Araştırma kapsamındaki öğretmenlerin konu ile ilgili görüşlerini almak için literatür taraması sonucu örtük programa yönelik ifadeler tespit edilip evet-hayır cevabı verilebilecek 100 maddeden meydana gelen bir ölçek düzenlenmiştir. Ön uygulama sırasında ulaşılan 28 öğretmenin verdiği cevaplara dayanarak her maddenin analizi yapılmış ve güçlük derecesi belirlenmiştir. Cevaplama karmaşıklığına yol açan 17 madde öğretmenlerin görüşlerine de başvurularak çıkartılmış ve son uygulamaya 83 maddeden oluşan bir form haline getirilmiştir. Ölçme aracının ön uygulamadaki iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .82 bulunmuştur.
2. Çalışmanın uygulanacağı okullar belirlendikten sonra araştırmada görüşleri alınacak öğretmenlerin sayısının 75 olduğu saptanmıştır. Bu öğretmenlerden 9'u Matematik öğretmeni, 5'i Beden Eğitimi öğretmeni, 8'i Fen ve Teknoloji öğretmeni, 8'i Türkçe öğretmeni, 9'u Sosyal Bilgiler öğretmeni, 6'sı Bilgisayar öğretmeni ve 30'u Sınıf öğretmenidir.
3. Hazırlanan ölçek, öğretmen sayısı kadar çoğaltılmış ve onların inceleyip doldurmaları için dağıtılmıştır. Öğretmenlerden hiçbir ifadeyi boş bırakmalarını istenmiştir.
4. "Evet-Hayır" seçenekli sorulardan meydana gelen formlar toplandıktan sonra elde edilen veriler, SPSS programına aktararak ölçme aracında yer alan ifadelerin analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 2009-2010 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Siirt il merkezinde faaliyet gösteren beş devlet ilköğretim okuluna ait örtük programı belirlemek için ifadelerle ilişkin verilen cevaplar analiz edilerek ortaya çıkan bulgular aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Okul Aktivitelerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenlerin okul aktiviteleri ile ilgili maddelere ilişkin evet-hayır yanıtlarının yüzde oranları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Ölçekte Okul Aktiviteleri İle İlgili İfadelere Verdikleri Cevapların Yüzdelerle Dağılımları

İfadeler	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
1. Okulumuzda öğrenciler arası bilim yarışmaları düzenlenir.	68	90	7	10	75	100
2. Okulumuzda futbol turnuvaları yapılır.	75	100	0	0	75	100
3. Okulumuzda basketbol ve voleybol turnuvaları yapılır.	60	80	15	20	75	100
4. Okulumuzda atletizm yarışmaları yapılır.	56	75	19	25	75	100
5. Okulumuzda yukarıdaki yarışmaların dışında değişik kategorilerde spor karşılaşmaları vardır.	4	5	71	95	75	100
6. Yarışmalarda kız ve erkekler ayrı ayrı gruplarda yarışır.	60	80	15	20	75	100
7. Futbol ve atletizm yarışmalarında kız öğrenciler, erkek öğrencileri takımlarına almazlar.	64	85	11	15	75	100
8. Yarışmalarda gruplar belirlenirken öğrencilerin başarı seviyelerine dikkat edilir.	30	40	45	60	75	100
9. Yarışmalarda gruplar belirlenirken sınıf seviyelerine dikkat edilir.	64	85	11	15	75	100
10. Okulumuzda öğrencilere yönelik onları değişik konularda bilinçlendirici (sağlık, teknoloji, mesleki vs.) toplantılar düzenlenir.	11	15	64	85	75	100
11. Okullar arası öğrencileri özendirici yarışmalar (bilgi, resim, şiir spor) yapılır ve kazananlar ödüllendirilir.	68	90	7	10	75	100
12. Yarışma sonucu elde edilen sonuçlar okul panosunda açıklanır.	68	90	7	10	75	100
13. Okulda, yıl sonlarında ya da belirli günlerde (23 Nisan, 19 Mayıs vb.) aktiviteler yapılır.	75	100	0	0	75	100
14. Bu aktivitelerde ön planda olan daha çok öğrencilerdir.	60	80	15	20	75	100
15. Okulda öğrenciler tarafından hazırlanan okul gazetesi, broşür, dergi vs. çıkarılır.	71	95	4	5	75	100

16. Hazırlanan yıllık ya da gazete, dergi hazırlama faaliyetleri öğrenciler açısından faydalıdır.	75	100	0	0	75	100
17. Okulda öğrenci kullanımına her zaman açık bir kütüphane vardır.	64	85	11	15	75	100
18. Okulda öğrencilerin yararlanması için bir bilgisayar lab. vardır ve anahtarı idarededir. Öğrenci kurallara uymadan bilgisayar kullanamaz.	75	100	0	0	75	100
19. Okulda aktiviteleri öğrenciler kendi özgüvenlerine dayanarak, yapabileceklerine inanarak, öğretmenlerin yardımını almadan kendi kendilerine hazırlayıp sunarlar.	15	20	60	80	75	100
20. Aktivitelerde yol gösterici ve uygulayıcı öğretmenlerdir.	71	95	4	5	75	100
21. Törenler sunulurken öğretmenler oturur, öğrenciler ayakta.	26	35	49	65	75	100

Tablo 1 değerlendirildiğinde öğretmenler, okulda öğrenciler arası yarışmaların düzenlendiğini ve bu yarışmalarda ağırlığın futbol, basketbol, voleybol, atletizm gibi beden gücüne dayalı yarışmalara dayandığını bunların dışında daha farklı kategorilerde yarışmaların yapılmadığını belirtmektedirler. Aktivitelerin futbol, voleybol ve atletizm ile sınırlı olmasının nedeni bu tür yarışmaların hazırlanmasının daha kolay ve ucuz olmasına bağlanabilir.

Bu yarışmalarda kız ve erkek öğrencilerin aynı grupta yarışmak istemediklerini öğretmenlerine belirttikleri söylenebilir. Okuldaki yarışmalarda gruplar belirlenirken % 85'lik bir oranla sınıf seviyesinin dikkate alındığı, % 40'lık oranda da başarı seviyelerine dikkat edildiği belirtilmektedir. Bu sonuçla, okuldaki gruplar belirlenirken başarı seviyelerinin dikkate alınmadığı söylenebilir. Bunun dışında 10. ifadede olduğu gibi % 15'lik oranda değişik konularda olmak üzere okuldaki öğrencileri bilinçlendirmeye yönelik toplantılar düzenlenmediği ortaya çıkmıştır. Okulda yarışmaların yapıldığı ve kazananların ödüllendirildiği öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Bunun yanında yıl sonunda ve belirli günlerde öğrencileri teşvik edici çalışmaların yapıldığı ve bu aktivitelerde öğrencilerin ön planda olduğu % 80 oranında ileri sürülmüştür. 14. ve 15. ifadelerden de anlaşılacağı gibi aktiviteler, öğretmen merkezlidir. Bundan dolayı öğretmenler 14. ifade için % 20 oranında, 15. ifade için % 95 oranlarında "Evet" demişlerdir. Ayrıca 18. ifadede görüldüğü üzere beş okulda da öğrencilerin yararlanması için bir bilgisayar laboratuvarı vardır; ancak anahtarı

idarededir. Öğretmenler, öğrencilerin kurallara uymadan bilgisayar kullanamayacağı yönünde görüşlerini bildirmişlerdir. Buna ilave olarak, öğretmenlerin % 35'i törenler sunulurken öğretmenlerin oturduğu, öğrencilerin ayakta kaldığı yönünde bir görüş bildirirken % 65'i ise bunun tam tersini söylemiştir.

Okul İçi Davranış ve Kılık-Kıyafet Uygulamalarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenlerin okul içi davranış ve kılık-kıyafet uygulamalarına ilişkin verdikleri yanıtların yüzde oranları Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin Ölçekte Kılık-Kıyafet Uygulamaları İle İlgili İfadelere Verdikleri Cevapların Yüzdelerle Dağılımları

İfadeler	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
22. Okulun öğrencileri motive edecek kendine ait bir parolası ya da şiiiri vardır.	4	5	71	95	75	100
23. Öğrencilerin okulu ifade edecek bir arması ya da flaması vardır.	4	5	71	95	75	100
24. Okulun kendini farklı olarak ifade edecek bir rengi vardır. Duvarlar renkli boyanmıştır.	4	5	71	95	75	100
25. Okulda dönem sonu o yılki eğitim öğretim faaliyetlerini gösteren, öğrenciler tarafından yıllıklar hazırlanır.	4	5	71	95	75	100
26. Okulda öğrenciler okulun belirlediği formayı giyerler.	15	20	60	80	75	100
27. Okulda erkek öğrencilerin forma yerine hırka giymelerine izin verilmez.	11	15	64	85	75	100
28. Okulda kız öğrencilerin forma dışında etek ya da pantolon giymelerine izin verilmez.	38	51	37	49	75	100
29. Okula kız ve erkek öğrencilerin saçlarının gereğinden uzun biçimde gelmelerine izin verilmez.	45	60	30	40	75	100
30. Özellikle erkek öğrenciler müdür ya da başka bir öğretmeni görünce ceketlerini iliklerler.	56	75	19	25	75	100
31. Öğretmenler okula istenmeyen şekilde veya kıyafet bakımından uygunsuz biçimde gelemeler.	71	95	4	5	75	100

Tablo 2'de görüldüğü gibi öğretmenler, okulun kendine ait bir parolası ya da şiiiri, arması ya da flaması ve yine kendine ait bir renginin olmadığını belirtmişlerdir. Öğretmenler, okulda öğrencilerin belirlenen formayı çoğunlukla giymediklerini

belirtmişlerdir. Öğrencilerin düzenli olarak belirlenen formayı giymeme nedenleri olarak okulun formayı zorunlu kılmasına rağmen ailelerin forma alacak kadar ekonomik düzeyde yeterli olmamaları neden olabilmektedir.

30. ifadede öğretmenler, özellikle erkek öğrencilerin müdür ya da başka bir öğretmeni görünce ceket iliklediklerini belirtmişlerdir. Bu da okulda ceket ilikleminin bir saygı belirtisi olarak kabul edildiğini göstermektedir. Bunun yanında “Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Personelin Kılık ve Kıyafetine Dair Yönetmelik” gereğince öğretmenler kılık-kıyafet yönetmeliğine uyma zorunluluğu olan personel grubuna girmektedir. Bu yüzden son maddede öğretmenlerin çoğunluğu (% 95) “Öğretmenler okula istenmeyen şekilde veya kıyafet bakımından uygunsuz biçimde gelemeler” ifadesini evet olarak yanıtlamışlardır. Geri kalan öğretmenlerin ise hayır cevabını vermeleri, büyük ihtimalle beden eğitimi dersini yürüten öğretmenlerin rahat bir şekilde ders etkinliklerini yürütebilmek için kıyafetlerinin de buna uygun olduğunu düşünerek cevaplamalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Okul Politikalarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenlerin okul politikalarına ilişkin verdikleri yanıtların oranları Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Öğretmenlerin Ölçekte Okul Politikaları İle İlgili İfadelere Verdikleri Cevapların Yüzdeler Dağılımları

İfadeler	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
32. Okul düzenli olarak program çerçevesinde öğretim amaçlı alan gezileri düzenler.	19	25	56	75	75	100
33. Öğretmen derslerini akademik başarısı yüksek olan öğrenciye göre işler.	15	20	60	80	75	100
34. Öğrencilerin başarısına karar vermede ve onların tanınmasında ders notu önemlidir.	45	60	30	40	75	100
35. Öğrenciden beklenen sadece ders çalışması ve iyi notlar almasıdır.	56	75	19	25	75	100
36. Öğrencilerin başarılı olduğuna karar vermede ve tanınmasında aktivitelere ve faaliyetlere katılımı	15	20	60	80	75	100

önemlidir.						
37. Her sınıfa ayda bir kere seviye tespit sınavı uygulanır.	0	0	75	100	75	100
38. Öğrenci başarı seviyelerine göre mesleki seçimleri için sınıflar belirlenir ve ona göre dersler uygulanır.	4	5	71	95	75	100
39. Ev ödevi için kurallar dönem başında her öğrenciye okunur ve yazılı olarak sunulur.	15	20	60	80	75	100
40. Disiplin kuralları dönem başında her öğrenciye okunur ve yazılı olarak sunulur.	22	30	53	70	75	100
41. Güvenliğe ilişkin okul politikası (yangın tatbikatı vs.) her öğrenciye okunur ve yazılı olarak sunulur.	7	10	68	90	75	100
42. Temizliğe ilişkin kurallar her öğrenciye okunur ve yazılı olarak sunulur.	23	30	52	70	75	100
43. Ev ödevi, disiplin ve güvenliğe ilişkin okul politikaları öğrenciler tarafından iyi bilinir ve okul müdürü tarafından tutarlı bir şekilde uygulanır.	26	35	49	65	75	100
44. Okulun temizliğinin kontrolünden müdür sorumludur ve okulu hizmetlilere temizletir.	60	80	15	20	75	100
45. Okulun temizliğinden her öğrenci sorumludur ve bu bilincin kazandırılmasında sınıf öğretmeni görevlidir.	64	85	11	15	75	100
46. Öğrenciler kişisel temizliklerine önem verirler.	11	15	64	85	75	100
47. Kişisel temizlik ile ilgili kurallar öğrenciler tarafından iyi bilinir ve öğretmenler ile müdür tarafından tutarlı bir şekilde uygulanır.	19	25	56	75	75	100
48. Küfür, kız ya da erkek bütün öğrenciler arasında yaygındır.	15	20	60	80	75	100
49. Öğrenciler birbirlerine asla küfür etmezler.	45	60	30	40	75	100
50. Öğretmen sınıfa girerken öğrencilerden ayağa kalkmaları beklenir.	75	100	0	0	75	100
51. Öğrencilerin parmak kaldırmadan söz alma davranışları vardır.	45	60	30	40	75	100
52. Öğrenci öğretmenine her zaman yol vermeli ve çantasını taşımalıdır.	11	15	64	85	75	100
53. Öğrenciler dersin başında mutlaka öğüt ve hikâyelerle motive edilir.	30	40	45	60	75	100
54. Yapılacak ağır bir iş olduğunda bu işin erkek öğrenciler tarafından yapılması istenir.	60	80	15	20	75	100
55. Hiçbir kız öğrenci erkek öğrencinin yanına oturmak istemez.	34	45	41	55	75	100
56. Bir ceza çeşidi olarak erkek öğrencilerden kız öğrencilerin ya da kız öğrencilerden erkek öğrencilerin yanına oturmaları istenir.	19	25	56	75	75	100
57. Sınavlarda kopya çekilmesine izin verilmez ve kopya çeken yakalanırsa idare tarafından cezalandırılır.	56	75	19	25	75	100
58. Öğrenciler bir erkek öğretmenin dersinde bayan öğretmenlerin dersine göre daha sessizdirler.	56	75	19	25	75	100
59. Ders anlatılırken öğrencilerin kendi aralarında şifreli	71	95	4	5	75	100

konuşmalarına ve birbirlerine mektup yollamalarına izin verilmez.						
60. Okulda belirli aralıklarla sigara, kesici alet vb. zararlı maddelerin girişini engellemek amacıyla aramalar yapılır.	71	95	4	5	75	100
61. Okulda öğrenciler arasında hırsızlık olayı yoktur.	19	25	56	75	75	100
62. Hırsızlık yapan öğrenciye en ağır ceza uygulanır.	30	40	45	60	75	100
63. Teneffüs bitme zili çaldığında her öğrenci sınıfındadır ve nöbetçi öğretmen ikaz etme gereği duymaz.	19	25	56	75	75	100
64. Okula girişlerde yaşı küçük öğrencilere öncelik verilir.	45	60	30	40	75	100
65. Teneffüste öğrenciler birbiri ile kavga etmezler.	15	20	60	80	75	100
66. Teneffüs zilinden sonra sınıfa girmeye çalışan öğrenci sınıfa alınmaz.	26	35	49	65	75	100
67. Hep erkek öğrenciler kız öğrenciler ile kavga ederler.	11	15	64	85	75	100
68. Okulda sorun çıkaran öğrenci varsa bu sorunlu öğrenci ile okuldaki rehberlik birimi ilgilenir.	11	15	64	85	75	100
69. Her öğrenci İstiklal Marşını ve Andımız'ı ezbere bilir.	68	90	7	10	75	100
70. Öğrencilerin İstiklal Marşını ve Andımız'ı oturarak ya da rahat vaziyetinde okumalarına izin verilmez.	71	95	4	5	75	100
71. Her öğrenci Mustafa Kemal Atatürk hakkında derin bir bilgiye sahiptir.	38	51	37	49	75	100
72. Her öğrenci Türk bayrağına saygılıdır.	49	65	26	35	75	100
73. Öğrenciler kırılmış, yırtılmış, yere düşmüş bayrak ya da Atatürk resmini görürse kaldırır ve onarır.	49	65	26	35	75	100
74. Her öğrenci Atatürk ilke ve inkılaplarına saygılıdır.	38	51	37	49	75	100
75. Her öğrenci Türkçe'yi düzgün bir şekilde kullanır.	7	10	68	90	75	100
76. Kurallar her gün müdür tarafından hatırlatılır.	7	10	68	90	75	100
77. Okulda müdür kararları tek başına verir.	26	35	49	65	75	100
78. Dünyadaki son gelişmeler ve ilginç konular panoya asılır.	30	40	45	60	75	100
79. Okuldan okulun misyonuna uygun öğrenciler mezun edilir.	19	25	56	75	75	100
80. Mezun olan öğrenciler daha sonraki çalışmalarında da takip edilir.	15	20	60	80	75	100
81. Ailenin okul işlerine karışmasına izin verilmez.	11	15	64	85	75	100
82. Öğrenci hakkında bir karar verilirken velilerin görüşleri de göz önüne alınır.	68	90	7	10	75	100
83. Aileler her konuda okula yardım ederler ve öğrencilerinin gelişmelerini yakından takip ederler.	7	10	68	90	75	100

Tablo 3'de görüldüğü gibi öğretmenler, derslerini akademik başarısı yüksek olan öğrencilere göre işlemediklerini, sınıfın genel durumuna göre derslerini sürdürdüklerini

belirtmektedirler. Bu nedenle okulda başarısı yüksek ya da çok düşük öğrenciyi geliştirici faaliyetler yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında 34. ifadede belirtildiği gibi öğrencinin tanınmasında ders notunun etkili olduğu % 60 oranında görülmektedir. Öğretmenlerin bu noktada görüşleri arasında çelişkiler vardır. Öğretmenler, ders notunun öğrencilerin tanınmasında önemli olduğunu belirtmelerine rağmen 36. maddede bunun tersi yönde öğrencilerin aktivitelere katılımının önemli olduğu yönünde görüşler bildirmişlerdir. Bu durum, öğretmenlerin alternatif değerlendirme yaklaşımlarının uygulanması konusunda halen sıkıntılar yaşadıklarına ve öğrencileri yine geleneksel ölçme-değerlendirme sistemleri ile değerlendirmelerine bağlanabilir. Öğretmenler, ayda en az bir kere de olsa öğrencilerin durumlarını tespit etmek için durum izleme ve değerlendirme çalışmaları yapmadıklarını belirtmişlerdir. Tablo 3.'de görüldüğü gibi ifadelere verilen cevapların genel bir analizi yapıldığında sınıflarda öğretmen egemenliğinin hâkim olduğu söylenebilir. Yine ortam özellikleri göz önüne alınırsa öğrenciler, erkek öğretmenlere daha ciddi davranmaktadırlar. Okulda öğrencilerin ödev, disiplin, temizlik gibi birtakım becerilerini geliştirecek kuralların öğrencileri bilgilendirmek amaçlı sunulmadığı görülmektedir. Bu nedenle, disiplin kurallarını ve temizliği uygulama yetkisi tamamıyla okul müdürüne bırakılmıştır. Ancak öğretmenler, 45. maddede bunun aksini iddia etmişlerdir. 77. maddede okul müdürünün kararları tek başına almadığı ortaya çıkmaktadır. Yine temizlik konusunda öğretmenler, kişisel temizlik davranışını öğrenciye kazandırmada yarı yarıya sorumlu olduklarını kabul etmişler, ancak bunun uygulanmadığını belirtmişlerdir.

Madde 48'de okulda öğrencilerin başka kişilerle iletişimlerinde küfür olayı olmadığı söz edilse de madde 49'da okuldaki öğrencilerin kendi aralarında küfür etmenin ve bunun dışında madde 61'de öğrenciler arasında hırsızlığın yaygın olduğu belirtilmiştir. Ayrıca madde 62'de, hırsızlığı yapan öğrencinin belli olduğu durumlarda en ağır cezanın uygulanmadığı yönündeki görüşlerin daha baskın olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında, madde 64, 65 ve 67 birlikte değerlendirilirse, öğrenciler arasında teneffüs sırasında kavga etmenin sık görüldüğü, ancak erkek öğrencilerin yine kendi yaş grubundaki diğer erkek öğrencilerle daha fazla kavga ettiği belirtilmektedir. Erkek

öğrencilerin kız öğrencilerle kavga etmedikleri % 85 oranında ileri sürülmüştür. Yaşı büyük öğrencilerin okula girişlerde küçük öğrencilere öncelik vermesi ise % 60 oranında olduğu belirtilebilir. Bununla birlikte öğretmenler, teneffüs bitiş zili çaldığında öğrencilerin sınıflarında beklemediklerini, koridorlarda gezindiklerini ve nöbetçi öğretmenin sık biçimde bu öğrencileri uyardığını, ders başlama zilinden sonra da sınıfa girmeye çalışan öğrencinin derse alındığını bildirmektedirler. Bu durum okullarda sorunlu öğrencilerin durumlarıyla ilgili olarak gerekli uygulamaları yürütecek ve bu öğrencileri yönlendirecek yeterli sayı ve nitelikteki rehberlik birimlerinin bulunmayışından ileri geldiği söylenebilir. Öğretmen görüşlerine göre, İstiklal Marşı'nı ve Andımız'ı ezbere bilen öğrenci oranı % 90'dır. Oranın belki de % 100 olmamasının en büyük sebebi, her öğretim günü başında derse girmeden önce Andımız'ın okunmaması gösterilebilir. Yine, öğrencilerin İstiklal Marşı'nı ve Andımız'ı okurken oturmalarına veya rahat vaziyetinde kalmalarına izin verilmediği belirtilmektedir. Ancak, "öğrencilerin, Mustafa Kemal Atatürk hakkında derin bilgisi vardır" (% 51) diyen öğretmenlerin oranı yoktur (% 49) diyenlerle hemen hemen yakındır. 72, 73 ve 74. maddeler ele alındığında, öğrencilerin Türk bayrağına saygısının ve Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlılığının beklenen düzeyde olmadığı söylenebilir. Öğretmenler, okulda öğrencilerin Türkçe'yi çok düzgün konuşmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum bölge şartlarından kaynaklanan konuşma dili farklılıklarına bağlanabilir. Okul mezun ettiği öğrencilerini okul sonrası yaşamında takip etmemekte, yapılan uygulamaların ne kadar başarılı olduğunu bu nedenle tahmin edememektedir. Bununla birlikte, okul-aile işbirliğinin tam olarak sağlanamadığı (% 68) görülmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, 2009-2010 eğitim-öğretim yılının bahar döneminde Siirt il merkezinde yer alan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı beş ilköğretim okulundan seçilen öğretmenlerle yürütülmüştür. Araştırma, ilköğretim okulları için planlanmış ya da planlanmamış mevcut örtük müfredat öğelerini açığa çıkararak bunların öğrencilere kazandırılmak istenen davranışlar doğrultusunda reforme edilip edilemeyeceğini belirlemek amacıyla

gerçekleştirilmiştir. Aslında örtük veya gizli program bilinen bir kavramdır, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından her ders için hazırlanan yazılı resmi program ile ilgisi bulunmayan, okuldaki personelin (müdür, müdür yardımcısı, öğretmen v.b.) bilinçli veya bilinçsizce gerçekleştirdiği sınıf içi ve sınıf dışı uygulamalardır. Bu uygulamalar toplumun gereksinim duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirmek amacıyla kimi zaman fayda getirebileceği gibi kimi zaman da eğitsel açıdan geri dönüşü olmayan hasarlara yol açabilir.

Araştırma sonucunda ortaya konulan bulgulardan yola çıkarak, “Okul Aktiviteleri” başlığı altında yer alan maddelere bakıldığında okullarımızda en fazla futbol turnuvalarına yer verildiği, bunu basketbol, voleybol ve atletizm yarışmalarının azalan oranlarda izlediğini söylemek mümkündür. Bu sıralama okulların imkanlarına göre öğrencileri farklı spor etkinliklerine yönlendirme gayretlerine bağlanabilir. Burada göze çarpan nokta, cinsiyetlerine ve sınıf seviyelerine göre öğrencilerin spor etkinliklerine yönlendirilme/yönlendirilme, hemcinsleri ve sınıf arkadaşları ile aynı grupta yer alma istekleridir. Spor grupları oluşturulurken öğrencilerin başarı durumları belirleyici bir faktör olarak değerlendirilmemektedir. Bunun yanında okullarda bilgisayar laboratuvarları mevcut olmasına rağmen kullanımında okul yönetiminin tek yetkili olduğu, laboratuvarların sürekli kapalı konumda tutulduğu ve kullanılması halinde anahtarının yetkili idareciden alınması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca törenler sırasında çoğunlukla öğretmen ve öğrencilerin ayakta, okul yönetiminin ise oturarak izlemesi okullarımızda idari personel ile öğretim elemanı ve öğrenciler arasında gizil bir mesajın ortaya konulduğu, böylelikle otoritenin sağlandığı tek konumun tüm öğelerce okul yönetiminin olduğunun algılanması istendiği ileri sürülebilir.

Ölçme aracının ikinci boyutu olan “Okul İçi Davranış ve Kılık-Kıyafet Uygulamaları”na bakıldığında, bilindiği üzere okullarımız serbest kıyafet uygulamasına geçmiş, her okul belirlemiş olduğu standartlar ölçüsünde öğrencilerin kılık-kıyafetine izin verir duruma gelmiştir. Buna karşın öğrencilerin çoğunluğu halen belirlenen formayı çeşitli nedenlerden ötürü (maddi nedenler, vb.) giyememektedirler. Bunun

yanında çeşitli ülkelerin ilköğretim seviyesindeki birçok okulunda kendine ait parolası, arması veya spesifik rengi olmasına karşın ülkemizdeki okullarda bu durum çok yaygın değildir. Bazı okullarımız belirlemiş oldukları logo ve armayı içeren kıyafetler (kravat, ceket vb.) tasarlayarak öğrencilerin bulundurmasını zorunlu kılmaktadırlar. Öğretmenler de “Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Personelin Kılık ve Kıyafetine Dair Yönetmelik” gereğince uygun olmayan kılık-kıyafetle görevde bulunmaları yasaklanmıştır. Bu ifadeye ilişkin katılım % 95 oranında belirlenmiştir; geri kalan % 5 oranın Beden Eğitimi dersini yürüten öğretmenlerin o dersin uygulamalarına uygun kıyafetle dersi yürütebilmek için rahat kıyafetler giymeleri gerektiğini düşünmelerinden ileri geldiği öne sürülebilir.

Öğrenciler, özellikle önce okul yönetimi ve sonra öğretmeniyle karşılaştığında ceketini ilikleme davranışı (% 75) içindedirler. Bu durum her ne kadar saygı davranışı içinde yorumlansa da bazı öğrencilerin özellikle korku yaşadığı veya heyecanlandığı anlarda yöneticiye ve öğretmene karşı bu tutumu sergilediği düşünülebilir. Ergin’in (1995) ileri sürdüğü ifadeler bu durumu desteklemektedir. İletişim korkusu genellikle okuldaki ilk yıllarda yerleşen bir korku ve endişe kalıbı olup, öğrencinin sözel iletişimini, sosyal becerilerini ve kendisine olan güvenini çok büyük ölçüde ya da tümüyle derinden etkileyebilmektedir. Bu korku özellikle ilköğretim düzeyinde çok önemli bir sorundur. Yapılan araştırmalar, ilkokul öğrencilerinin en az % 11’inin şiddetli iletişim korkusu yaşadığını, en az % 20’sinin de iletişime girme öncesinde önemli ölçüde kaygı yaşadığını ortaya koymaktadır (Ergin, 1995).

Okulda uygulanan politikalarla ilgili ifadeler genel olarak bakıldığında, 2004-2005 eğitim-öğretim yılından itibaren pilot okullarda ve sonraki yıl resmi olarak tüm okullarda uygulanmaya başlayan, esasında yapılandırmacı yaklaşıma dayanmasından ötürü öğrenci merkezli öğretimi benimseyen öğretim programına rağmen öğretmenlerin, öğrencilerin bilişsel, psikomotor durumlarını ve bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurmadan dersleri işledikleri, bundan dolayı okullarda başarıları yüksek ve çok düşük öğrencileri geliştirici etkinlikler yapmadıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin

tanınmasında öğretmenlere göre belirleyici olan öge ders notlarıdır. Buna karşın öğretmenler tüm öğrencilerin aktif bir şekilde etkinliklere katılımını da beklemektedirler. Oysa klasik bir şekilde ölçme sistemine bağlı kalarak öğrencileri aldıkları not üzerinden değerlendiren öğretmenlerin öğrenci merkezli etkinliklere göre durumları belirleyebilmesi için alternatif değerlendirme uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmaları istenmektedir. Öğretmenlerin çoğunluğu klasik sınav biçimi ile öğrencileri değerlendirmeye devam etmekte, bu sınavlarda alınan puanlara göre öğretim sürecindeki uygulamaları gerçekleştirmektedir (grup oluşturma, deney yapma, yarışma vb.). Bazen de bu uygulamalar esnasında öğrenciler arasında ayırım uygulayabilmektedirler. Bundan ötürü okullarımızda aslında halen öğretmen merkezli sürecin devam ettiği, öğretmenlerin bilinçli veya bilinçsizce program dışı kuramsal-uygulamalı bilgileri öğrencilere aktardığı ileri sürülebilir. Doğanay & Sarı (2002), Sarı (2004), Yüksel'in (2002, 2005) ve Veznedaroğlu'nun (2007) gerçekleştirdikleri araştırmalar farklı kademelerde benzer sonuçları vermişlerdir.

Okullarda temizlik ve disiplin gibi konuların sağlanmasında uygulama yetkisinin tamamen okul müdürüne bırakıldığı belirtilmiştir. Ancak bu becerilerin geliştirilmesinde okul yönetimi tarafından bilgilendirme amaçlı bir sunum yapılmadığı, sadece düzenli olarak belirli zamanlarda kontroller gerçekleştirildiği ve okulların bazı bölümlerine güncel bir konu ile ilgili afişler asıldığı ileri sürülmüştür. Buna ek olarak öğretmenler de temizlik konusunda yarı sorumlu olduklarını kabul etmişler, ancak bunun uygulanmasında yetersiz kaldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin başka kişilerle iletişimlerinde küfür olmadığı belirtilmesine rağmen kendi aralarında fazla miktarda küfürlü konuşmaların, kavga etmenin ve hırsızlık olaylarının olduğu ileri sürülmüştür. Bu tür normal olmayan davranışlarda bulunan öğrencilerin cezasız bırakıldığı ve aynı davranışı sergilemeye devam ettikleri belirtilmiştir.

Okullarda en sık biçimde gözlenen davranışlardan birisi de teneffüs bitiş zili çaldığında pek çok öğrencinin sınıflarında beklememesi ve koridorlarda gezinmesidir. Bu konuda öğretmenler yeterli sayı ve nitelikte rehber öğretmenin bulunmamasından sıkıntı

duydıklarını, sadece kendi çabaları ile bu olumsuz durumun üstesinden gelmeye çalıştıklarını ileri sürmüşlerdir.

“Her öğrenci İstiklal Marşını ve Andımız’ı ezbere bilmelidir” ifadesinde “Evet” yanıtı % 90 oranında bulunmuştur. Öğrencilerin Mustafa Kemal Atatürk hakkında bilgilerinin olduğuna ilişkin oran ise % 51 olarak belirlenmiştir. Bunun yanında öğrencilerin Türk bayrağına olan saygısının ve Atatürk ilke ve inkılaplarına olan bağlılığının beklenen düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Bu oranlar aşında çalışmanın uygulandığı okullarda örtük programın somut varlığını ortaya koyan göstergeler olarak ileri sürülebilir. Diğer bir deyişle resmi programın öne sürdüğü tutum ve değerlerin öğrencilerde istenilen düzeyde kazanılması beklenirken çalışmanın gerçekleştirildiği okullarda bu oranların beklenenin altında kalması, program dışı okul içi ve okul dışı uygulamaların öğrenciler üzerinde daha etkin bir şekilde kendini göstermesinden dolayı böyle bir görünümün oluştuğu söylenebilir. Bu yansımalar, başlığın gelecekteki diğer çalışmalarda başlıca araştırma konusu olarak incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu araştırmada elde edilen bulgular çerçevesinde hem uygulama hem de ileride bu alanda yapılacak araştırmalara yönelik şu öneriler sunulabilir.

1. Bu tür araştırmalarda belirlenen okulların örtük programı incelenirken okulların içinde bulunduğu sosyal çevrelerinin ve ekonomik durumlarının önemli bir faktör olarak görülmesi gerekmekte, bu nedenle araştırmalarda bu durum göz ardı edilmemelidir.
2. Ölçek hazırlanırken öğretmenlere elde edilen bilgilerin gizli kalacağına dair güven verilmelidir.
3. Bu çalışma, değişik sonuçlar verebileceği için farklı ortamlarda farklı okullar için uygulanabilir.

KAYNAKLAR

Armstrong, F. (1999). Inclusion, Curriculum and Struggle for Space in School. *International Journal Inclusive Education*, 3(1), 75-87.

- Blumberg, A. and Blumberg, P. (1994). *The Unwritten Curriculum: Things Learned But Not Taught in Schools*. Thousand Oaks, Corwin Press, Inc.
- Demirel, Ö. (1999). *Karşılaştırmalı Eğitim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2004). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerine Temel Demokratik Değerlerin Kazandırılma Düzeyi ve Bu Değerlerin Kazandırılması Sürecinde Açık ve Örtük Programın Etkilerinin Karşılaştırılması. *Eğitim Yönetimi*, 10(39), 356-383.
- Eisner, E. W. (1985). *The Educational Imagination*. New York: Macmillan Publishing Co.
- Ergin, A. (1995). *Öğretim Teknolojisi – İletişim*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Ginsburg, M. B. and Clift, R. T. (1990). *Hidden Curriculum of Preservice Teacher Education*. W. R. Houston (Ed.) Handbook of Research on Teacher Education, (450-465). New York, Macmillan Publishing Co.
- Halstead, J.M. and Taylor, M.J. (2000). Learning and Teaching About Values: A Review of Recent Research, *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-203.
- Hart, P., Jickling, B. and Kool, R. (1998). The Question of Quality in Environmental Education: Engaging The Standards Debate, <<http://www.ec.gc.ca/education/documents/colloquium/hjk>> (2010, Temmuz 29)
- Horn, R. A. (2003). Developing A Critical Awareness of The Hidden Curriculum Through Media Literacy. *The Clearing House*, 76(6), 298-300.
- Jackson, P. W. (1968). *Life in Classrooms*, New York, Teachers College Pres. <<http://www.ec.gc.ca/education/documents/colloquium/hjk>> (2010, Temmuz 29)
- Mariani, L. (1999). *Probing The Hidden Curriculum: Teachers' and Students' Beliefs and Attitudes*. Paper Given at the British Council 18th National Conference for Teachers of English. 18-20 March, Palermo.
- Öztürk C. ve Dilek, D. (2002). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Programları*. Yayımlandığı Kitap: Öztürk C. ve Dilek, D. (Editörler), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (47-81). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Paykoç, F. (1995). *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Çağdaş Eğilimler, TED İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sorunları*. (46-68). Ankara: TED Yayınları.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük ve Yüksek "Okul Yaşam Kalitesi"ne Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
- Skelton, A. (1997). Studying Hidden Curricula: Developing A Perspective in The Light of Postmodern Insights, *Curriculum Studies*, 5 (2), 177-193.
- Terzi, A. R. (2000). *Örgüt Kültürü*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Tezcan, M. (2003). Gizli Müfredat: Eğitim Sosyolojisi Açısından Bir Kavram Çözümlemesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 53-59.
- Tezcan, M. (2005). *Sosyolojik Kuramlarda Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Türedi, H. (2008). *Örtük Programın Eğitimdeki Yeri ve Önemi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Vallance, E. (1983). Hidding The Hidden Curriculum: An Interpretation of Language of Justification in Nineteenth Century Educational Reform. *Curriculum Theory Network*, 1, 5-21.
- Varış, F. (1978). *Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Veznedaroğlu, R. L. (2007). Okulda ve Sınıfta Örtük Program (Bir Özel İlköğretim Okulu Örneği). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.
- Winkler, G. (2003). Influences of Higher Education: The Hidden Curriculum. <<http://www.garywinkler.com/pub/hidden.htm>> (2010, Temmuz 29)
- Wren, D. J. (1999). School Culture: Exploring The Hidden Curriculum, *Adolescence*, 34(135), 593-596.
- Yüksel, S. (2002). Yükseköğretimde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri ve Örtük Program. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 361-370.
- Yüksel, S. (2004). *Örtük Program: Eğitimde Saklı Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yüksel, S. (2005). *Örtük Programın Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Meslek Derslerine Yönelik Düşüncelerindeki Etkisi*, *Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Örneği*. 14. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde sunulmuş bildiri, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.